

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВНЗ

А Розглядається проблема організації проектної діяльності студентів ВНЗ у процесі вивчення теоретичного курсу англійської мови. Автор дає визначення проекту як різновиду навчально-дослідницької роботи, окреслює його основні ознаки та характеристики, представляє типологію проектів для навчання теоретичних дисциплін студентів і описує структуру проектної роботи.

Ключові слова: проект, освітній продукт, навчально-дослідницька робота, навички та вміння, навчання у співпраці, рефлексивний характер, проблемна ситуація, навчальні стратегії.

Галина Задільська. Методика использования проектных технологий в обучении теоретического курса английского языка студентов высших учебных заведений.

А Рассматривается проблема организации проектной деятельности студентов высших учебных заведений в процессе изучения теоретического курса английского языка. Автор определяет проект как один из видов учебно-исследовательской работы, анализирует его характеристики, представляет типологию проектов для изучения теоретических дисциплин студентов, описывает структуру проектной работы.

Ключевые слова: проект, образовательный продукт, учебно-исследовательская работа, навыки и умения, обучение в сотрудничестве, рефлексивный характер, проблемная ситуация, учебные стратегии.

Halyna Zadił'ska. Methodology of using project work in teaching University students theoretical course of the English language.

S The article deals with the problem of using project work in teaching University student's theoretical course of the English language. The author defines project as a kind of teaching and research work, analyses its main features and determines its characteristics, presents the typology of project work for learning theoretical course of the English language and describes the structure of project work.

Key words: project, educational product, investigation, habits and skills, cooperative learning, reflexive character, problem, learning strategies.

Вступ. За останні роки застосування проектних технологій у навчанні іноземної мови (ІМ) набуло достатньої популярності, оскільки зміни в системі освіти України зумовили визначення нових напрямів процесу оволодіння ІМ, перегляд змісту, методів, прийомів і засобів навчання.

Згідно з вимогами Програми з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання), випускники повинні вільно користуватися англійською мовою в професійних, наукових та інших цілях на рівні С1-С2, розвивати інтелектуальні вміння критичного та творчого мислення шляхом вирішення проблем [15, с. 4], а також поєднання процесу засвоєння предметних знань із реальним їхнім використанням [4, с. 121], що сприятиме створенню студентом єдиної картини світу. Це зумовлює використання в навчанні ІМ проектних технологій особистісно зорієнтованого типу, які реалізують процес навчання у співробітництві. Орієнтація на створення особистісного навчального продукту робить процес засвоєння предметного змісту ІМ особистісно значимим і мотивованим.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В основі методу проектів лежить проблема, яка вирішується поступово, на основі використання інтелектуальних умінь, наукових методів. Результатом вирішення проблеми є конкретний освітній продукт, студент засвоює конкретну суму знань у діяльності. Метод проектів виник у ХХ ст. у США. Вперше цей метод було описано Вільямом Кілпатриком, який під ним розумів «heartу purposeful act», що виконується учнями самостійно. Цей метод розвивався в межах психологічної концепції Е. Торндайка і зазнав критики з боку Джона Дьюї, який твердив, що метод проектів є спільною діяль-

ністю вчителя та учнів, оскільки останні не можуть адекватно оцінити можливості реалізації своїх поміслив [8, с. 349].

Метод проектів привернув увагу і російських педагогів початку ХХ ст. В 1905 р. під керівництвом російського педагога С. Т. Шацького була зроблена спроба запровадити проектні методи у навчальний процес.

У школах США, Великої Британії, Бельгії, Ізраїлю, Фінляндії, Німеччини, Італії, Нідерландів ідеї гуманістичного підходу Дж. Дьюї набули популярності завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань з їхнім практичним застосуванням для розв'язання конкретних проблем докільля у спільній діяльності школярів.

На сучасному етапі розвитку методики як науки проблема застосування проектних технологій знайшла своє відображення в дослідженнях і публікаціях багатьох авторів. Так, узагальнена методична класифікація проектів та описано досвід міжнародних Інтернет-проектів [12], запропонована система поетапного виконання проекту, а також оцінювання та контролю процесу виконання проектів [14]. Створені навчально-методичні комплекси для навчання англійської мови на основі проектів [12].

Проблему реалізації проектних технологій у навчанні ІМ у навчальних закладах різних типів розглядали Е.Г. Арванітопуло, О.В. Матвієнко, Г.І. Подосиннікова, Ю.Г. Безвін, Є.С. Полат, В.В. Титова та ін.

Дослідження Н.А. Антонюк, Е.Г. Арванітопуло розглядають проблему застосування проектної технології у навчанні ІМ в загальноосвітній школі. Результати цих досліджень свідчать про високий розвивальний і виховний потенціал проектів і кон-

статують підвищення мотивації вивчення ІМ в учнів старших класів.

У дослідженнях Г. І. Подосиннікової та Ю. Г. Безвін розроблені комплекси вправ із навчання окремих видів мовленнєвої діяльності на основі проектів та описані методичні моделі навчання англійської мови на основі проектно-методики.

У вітчизняній науковій літературі існує концепція модульно-проектного навчання в технічних вищих навчальних закладах, розроблена В. В. Титовою, яка пропонує методичну систему навчання англійської мови на основі професійно зорієнтованих проектів. Проте методиці застосування проектних технологій у процесі навчання теоретичних дисциплін у ВНЗ до цього часу не приділялося уваги.

Завданнями статті є: визначення проекту як різновиду навчально-дослідницької роботи студентів, окреслення його основних ознак і характеристик, розробка типології проектів для навчання теоретичних дисциплін студентів ВНЗ та опис структури проектно-методики.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури стосовно тлумачення терміну «метод проектів» показує, що різні автори визначають його по-різному. Так, автори книги «Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность» розглядають метод проектів як «*спосіб* інтелектуального та морального розвитку учнів у процесі спільної діяльності вчителя та учнів над вирішенням проблемної ситуації» [8, с. 350]. Н. Ф. Коряковцева визначає проект як соціально орієнтовану продуктивну *технологію* самостійної навчальної діяльності, яка реалізує рефлексивно-творчий підхід до освітнього процесу [4, с. 124]. Е. Г. Арванітопуло вважає, що проект – це *спосіб і форма* організації навчального процесу, основою якого є взаємодія вчителя з учнем і навколишнім середовищем під час реалізації проекту – поетапної практичної діяльності для досягнення поставлених завдань [2, с. 10]. І. О. Зимня трактує проект як гнучку *модель* організації навчального процесу, зорієнтовану на творчу самореалізацію особистості завдяки розвитку її індивідуально-психологічних характеристик і творчих здібностей [3, с. 9–15]. Є. Г. Полат визначає проект як *систему навчання*, коли учні набувають знань у процесі планування та виконання завдань-проектів, які поступово ускладнюються [11, с. 43–47]. Таким чином, проект розглядають як в узагальненому вигляді (технологія, модель, система), так і в конкретному – *спосіб і форма* навчання. Однак автори не акцентують увагу на проблемному характері проектних технологій, і тому в основу визначення поняття «проект» не покладена його проблемність. Якщо говорити про метод проектів при вивченні теоретичних дисциплін як педагогічну технологію, то ця технологія передбачає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів [9, с. 58]. Метод проектів вимагає вирішення визначеної проблеми, яка потребує застосування конкретних прийомів і засобів навчання, з одного боку, а з іншого – інтегрованих знань, умінь у різних галузях знань [4, с. 124].

В основі проектно-технології в процесі засвоєння «Теоретичного курсу англійської мови» лежить навчально-дослідницька діяльність, для реалізації якої студенти повинні оволодіти способами її вирішення у процесі співпраці.

Таким чином, проектна технологія – різновид нав-

чально-дослідницької роботи студентів, в основі якої лежить проблема, і під керівництвом викладача або самостійно в ході спільної співпраці вони вчаться створювати зміст своєї іншомовної навчальної діяльності у вигляді обраного кінцевого продукту.

При цьому помітними ознаками проекту з «Теоретичного курсу англійської мови» є:

- проблемно-дослідницький характер – наявність проблеми, яка вимагає вирішення і створює передумови для дослідницької діяльності, а саме для вирішення наукових лексикологічних і стилістичних проблем;

- інтерактивний характер у поєднанні з активною роллю кожного суб'єкта навчального процесу – навчання у співпраці, взаємне навчання, поєднання індивідуального та колективного (група);

- рефлексивно-оцінювальний характер – самооцінка (індивідуальна, взаємна) кінцевого продукту, який має матеріальне втілення: доповідь, наукова робота, презентація, таблиці тощо; емоційне залучення студентів у процесі підготовки проекту;

- практично орієнтований характер – створення конкретного продукту і можливості його практичного застосування: встановлення джерел походження лексичних одиниць, підбір синонімів та антонімів, формування синонімічних рядів, лексико-семантичних полів, визначення системних зв'язків лексики, її стильової приналежності та емоційно-експресивного забарвлення, оцінювання стилістичних можливостей мовних засобів, конструювання правильного мовлення шляхом відбору адекватних виражальних елементів з урахуванням комунікативної мети, цільової настанови, умови й ситуації мовлення;

- методологічний характер – усвідомлення студентами способів вирішення проблеми, значення когнітивних, компенсаторних, афективних, метакогнітивних і соціальних стратегій, уміння їхнього застосування [13, с. 3–4].

Проекти з «Теоретичного курсу англійської мови» можуть бути індивідуальними, парними і груповими. Найпоширенішими є групові проекти, оскільки вони передбачають співпрацю студентів, обмін думками, дискусії, мозкову атаку, а також колективну та індивідуальну відповідальність за виконану роботу. Однак на початку вивчення даного курсу проекти можуть бути індивідуальними, підготовленими у формі презентацій, а також парними. Підготовка індивідуальних проектів дозволить студенту ознайомитися зі специфікою дисципліни, понятійним апаратом, усвідомити шляхи та стратегії її оволодіння, сформулювати індивідуальний стиль роботи з матеріалом тощо. Проекти, підготовлені студентами у парах, можуть сприяти формуванню професійно-методичних умінь: комунікативно-навчальних (встановлювати різноманітні мовленнєві контакти, помічати помилки та коректувати їх), організаційних (організувати виконання проекту, забезпечувати обговорення, допомагати у вирішенні завдання), дослідницьких (виявляти рівень сформованості навичок і вмінь у співрозмовника, прогнозувати труднощі та шляхи їхнього усунення).

Залежно від специфіки організації проектно-діяльності та її спрямованості розрізняють різні типи проектів. Для визначення типів проектів із «Теоретичного курсу англійської мови» треба використовувати наступні ознаки:

Домінуюча у проекті діяльність: дослідницька,

пошукова, інформаційна, практично орієнтована, творча.

Предметно-змістова сторона: монопроекти.

Характер координації проекту: під керівництвом викладача, під керівництвом студента-лідера, під керівництвом студентів.

Характер контактів: серед студентів однієї групи, серед студентів різних груп.

Кількість учасників проекту: індивідуальний, парний, груповий.

Тривалість проекту: короткостроковий, довгостроковий. Короткострокові проекти розраховані на одне заняття, довгострокові проекти для домашнього виконання з його наступним захистом на занятті [8, с. 351].

Звичайно, тематика проектних завдань залежить від особливостей змісту навчальної дисципліни, тобто від її предметного змісту, лексичного репертуару спілкування, рівня усвідомлення студентом того, що мова не є тільки засобом спілкування, але й системою взаємопов'язаних одиниць різних структурних рівнів, а її функціонування регламентується відповідними нормами [5, с. 3–4]. Виконання проектів із «Теоретичного курсу англійської мови» сприятиме ознайомленню студентів із лексичним багатством англійської мови, складною природою значення слова, його розвитком і зміною, типами конотацій і словотвору, закономірностями функціонування мовних засобів у різних сферах спілкування тощо [6, с. 4].

Наведемо приклади орієнтовної тематики завдань проектів із «Теоретичного курсу англійської мови» для студентів ВНЗ.

Дослідницькі проекти: «Основні проблеми сучасної лексикографії»; «Американський варіант англійської мови»; «Основні типи фразеологічних одиниць»; «Зміна значення слова: причини, особливості»; «Причини утворення переносного значення слова»; «Пряма й непряма мова в художніх творах».

Пошукові проекти: «Особливості напівпродуктивних і непродуктивних типів словотвору в англійській мові»; «Особливості словника різних стилів мовлення»; «Особливості експресивних засобів на кожному рівні мовної структури»; «Особливості стилістично нейтрального словника англійської мови»; «Особливості діалектів англійської мови»; «Особливості використання історизмів та архаїзмів у різних функціональних стилях»; «Стилістичні можливості простого та складного речення».

Інформаційні проекти: «Методи лексикологічного дослідження»; «Зв'язок лексикології з іншими галузями лінгвістики»; «Огляд історичного розвитку британської та американської лексикографії»; «Загальний огляд історичних обставин, які обумовлюють процес запозичення лексичних одиниць»; «Значення лексичної системи мови»; «Предмет вивчення та основні поняття стилістики»; «Стилістичні можливості словотвірних засобів / морфологічних категорій»; «Предмет дослідження функціональної стилістики»; «Класифікація функціональних стилів»; «Художній / Публіцистичний / Газетний / Науковий / Офіційно-діловий стиль: сфера використання, призначення».

Практично орієнтовані проекти: «Запозичення в англійській мові»; «Неологізми в сучасній англійській мові»; «Полісемія та омонімія в сучасній англійській мові»; «Стилістична класифікація словникового складу англійської мови: слова книжної

конотації / слова розмовної конотації»; «Стилістичні функції монологічного, діалогічного й полілогічного мовлення в художньому тексті», «Художній / Публіцистичний / Газетний / Науковий / Офіційно-діловий стиль: ознаки та стилістична своєрідність», «Пряма й непряма мова в художніх творах».

Творчі проекти: «Розбіжності між британськими та американськими варіантами англійської мови»; «Фонографічні стилістичні засоби»; «Особливості графічно-зображувального оформлення тексту»; «Тропи як результат взаємодії різних типів лексичного значення слова»; «Виразні засоби та стилістичні прийоми семасіології»; «Виразні засоби та стилістичні прийоми синтаксичного рівня»; «Емоційно-експресивна та функціонально-стильова характеристика фразеологізмів»; «Художній / Публіцистичний / Газетний / Науковий / Офіційно-діловий стиль: ознаки та стилістична своєрідність».

Зазначена вище типологія проектів є дещо умовною. Адже проектне завдання для студентів будь-якого типу має потенційні можливості для його трансформації у проектне завдання іншого типу за умови підсилення його пошукового, інформаційного, дослідного чи практичного навантаження.

Виконання проектів студентами сприяє розвитку їхніх особистісних характеристик, автономії та креативності.

Реалізація проектної роботи студентів передбачає етапність у створенні їхніх продуктів діяльності. Розрізняють наступні етапи реалізації проектної роботи:

Мотиваційний етап має на меті вибір загальної проблеми, створення комунікативного завдання, відбір конкретного предмета розмови, який є актуальним і пізнавальним для студентів. Презентація предмета розмови може здійснюватися на основі представлення наукового тексту, який задає предметний зміст для обговорення, а також є джерелом інформації, яку можна використати для аргументації своєї думки. Обговорення текстового матеріалу проблемного характеру може здійснюватися в формі дискусії, мозкового штурму тощо.

Етап організації та планування охоплює відбір засобів і видів проектної роботи, а саме джерел інформації, їхнього опрацювання, оцінювання та обговорення отриманої інформації, обмін додатковою інформацією. Тут студенти засвоюють не тільки фактичну інформацію, але й розширюють лексичний запас. Поряд із завданнями для засвоєння предметного змісту треба використовувати завдання мовного характеру: мовні та комунікативні вправи. Студенти обговорюють структуру та зміст проекту, його розділи, дизайн, створюють робочий варіант проекту, коректують і готують проект для презентації.

Етап презентації проекту передбачає представлення кінцевого продукту, оцінку проекту та його презентації. Оцінка результатів проекту повинна здійснюватися у формі усного обговорення або письмових відповідей. Для оцінки треба використовувати листи самооцінки навчальної діяльності, анкети та завдання типу «Що я вмію?»

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Метод проекту – це педагогічна технологія, яка вимагає від викладача високого професійного рівня підготовки, а від студентів – складних інтелектуальних умінь. У проектній діяльності треба володіти вмінням рефлексії, тобто самооцінки

та об'єктивної оцінки діяльності інших учасників проекту. Результати отриманого дослідження створюють підґрунтя для розробки спеціальних навчальних модулів з інших теоретичних дисциплін, які базуються на проектних технологіях.

Література

1. Антонюк Н. А. Застосування методу проектів для формування пізнавальної активності / Н. А. Антонюк // Англійська мова та література. – 2005. – № 19–20. – С. 3–4.
2. Арванітопуло Е. Г. Проектна робота з англійської мови учнів старшої школи / Е. Г. Арванітопуло // Бібліотечка журналу «Іноземні мови». – Вип. 2. – К. : Ленвіт, 2003. – 64 с.
3. Зимняя И. А. Проектная методика обучения английскому языку / И. А. Зимняя, Т. И. Сахарова // Иностранные языки в школе. – 1991. – № 3. – С. 9–15.
4. Коряковцева Н. Ф. Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образовательные технологии: учеб. пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений / Н. Ф. Коряковцева. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 192 с.
5. Кравець О. Б. Лексикологія англійської мови: навчальний посібник для студентів спеціальності «Початкове навчання. Спеціалізація: мова і література (англійська)» / Оксана Богданівна Кравець. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. – 212 с.
6. Кравець О. Б. Стилїстика англійської мови: навчальний посібник для студентів спеціальності «Початкове навчання. Спеціалізація: мова і література (англійська)» / Оксана Богданівна Кравець. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2009. – 117 с.
7. Матвієнко О. В. Еволюція методу проектів та шляхи його використання / О. В. Матвієнко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: збірник наукових праць. Випуск 28 / за заг. ред. академіка АПН України М.Б. Євтуха – К. : КНЛУ, 2004. – С. 157–161.
8. Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность / под ред. А. А. Миролюбова. – Обнинск : Титул, 2012. – 464 с.
9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: [Е. Полат, М. Бухаркина, М. Моисеева, А. Петров]; под ред. Е. Полат. – М. : Академия – 2000. – 271 с.
10. Подосинникова Г. І. Використання методу-проектів для формування професійно-педагогічної компетенції у студентів вищих мовних навчальних закладів / Г. І. Подосинникова, Ю. Г. Безвін // Іноземні мови. – 2006. – № 1. – С. 30–38.
11. Полат Е. С. Метод проектов: история и теория вопроса / Е. С. Полат // Школьные технологии. – 2006. – № 6. – С. 43–47.
12. Современные теории и методики обучения иностранным языкам / под общ. ред. Л. М. Федоровой, Т. И. Рязанцевой. – М. : Экзамен, 2004. – 320 с.
13. Сосяк М. Шкільний курс англійської мови та методика її викладання: сучасні технології навчання англійської мови: навчальний посібник / М. Сосяк. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2012. – 17 с.
14. Титова В. В. Комплексне навчання іншомовленнєвої діяльності на базі проектно-методики та модульно-рейтингової системи у вищому технічному навчальному закладі / В. В. Титова // Іноземні мови. – 2000. – № 1. – С. 38–42.
15. Curriculum for English Language Development in Universities and Institutes. – Kyiv, 2001. – 245 p.

УДК 378. 016:811

Іван Орищин

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ АНГЛІЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Іван Орищин. Обучение студентов английской диалогической речи.

Ivan Oryshchyn. Teaching English oral communication to students.

А Автор розглядає проблему формування навичок англійського діалогічного мовлення студентів і шляхи її вирішення.

А Автор рассматривает проблему формирования навыков английской диалогической речи и пути её решения.

S The author considers the problem of formation of English oral communication skills of students and ways to solve it.

Ключові слова: діалог, діалогічне мовлення, вміння спілкуватись, комунікативна компетенція, комунікативна функція.

Ключевые слова: диалог, диалогическая речь, умение общаться, коммуникативная компетенция, коммуникативная функция.

Key words: dialogue, oral communication, communication skills, communicative function.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку Україна має широкі політичні, економічні та культурні зв'язки з багатьма зарубіжними країнами. Збільшується кількість підприємств, які працюють із закордонними партнерами. Робота на таких підприємствах вимагає від фахівців, учорашніх студентів, умінь спілкуватися іноземною мовою.

Проблема навчання іншомовному діалогічному мовленню студентів немовних ВНЗ є досить актуальною. Як навчити протягом декількох семестрів при обмеженій кількості годин на вивчення іноземної мови вільно нею спілкуватися? Як розвинути у студентів навички іншомовного діалогічного мовлення? Саме на ці питання намагаємося знайти відповіді у нашому дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчання іншомовного діалогічного мовлення присвячено багато досліджень у методичній літературі. Вагомий внесок у вирішення цієї проблеми зробили: В. А. Бухбіндер, І. О. Зимня, С. С. Коломієць, В. П. Скалкін, Л. В. Славгородська, О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко.

Проблема навчання діалогічного мовлення також привернула увагу викладачів на останніх всеукраїнських науково-практичних конференціях у доповідях Ю. А. Жароїд, Н. П. Рудь («Ефективність навчального діалогу у процесі вивчення іноземної мови»), Т. В. Корець («Особливості навчання діалогічному мовленню студентів першого та другого курсів немовних ВНЗ»), Л. Й. Олійник, О. В. Денисової («Оптимізація усної мовленнєвої діяльності студентів на заняттях з англійської мови у ВНЗ»). Однак проблема формування навичок іншомовного спілкування є особливо актуальною у немовних ВНЗ, в чому переконаємося на власному досвіді.

Вигляд основного матеріалу. Нинішній випускник вищого технічного навчального закладу повинен не тільки володіти навичками перекладу літератури за фахом, але й, по-перше, вміти спілкуватися на побутовому рівні, оскільки,

виконуючи професійні завдання або як турист (теперішнє покоління випускників навчальних закладів часто їздить за кордон) повинен уміти, як мінімум, встановлювати особисті контакти, спілкуватися в магазині, ресторані, готелі, на вулиці тощо. По-друге, майбутній фахівець повинен володіти комунікативною компетенцією у сфері своєї професійної діяльності і мати навички міжнародної комунікації, оскільки йому, з великою часткою ймовірності, доведеться вирішувати професійні проблеми із зарубіжними партнерами – представниками інших культур. По-третє, бажано щоб він міг сприймати і обговорювати інформацію, яка надходить із ЗМІ, оскільки це джерело, яке надає широкий вибір тем для спілкування. І, нарешті, бажано, щоб він був людиною з широким кругозором, яка вміє дати оцінку і висловлювати свою думку щодо багатьох аспектів культури, таких як історія, релігія, музика, література, образотворче мистецтво тощо [3, с.3]. Усього цього майбутній фахівець може досягнути, оволодівши ґрунтовними знаннями та навичками іншомовного діалогічного мовлення.

У науковій літературі діалогічне мовлення визначається як процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування.

Діалогічне мовлення виконує такі комунікативні функції: запити інформації – повідомлення інформації; пропозиції (у формі прохання, наказу, поради) – прийняття або неприйняття запропонованого; обміну судженнями, думками, враженнями; взаємопереконання, обґрунтування своєї точки зору.

Кожна з цих функцій має свої специфічні мовні засоби і є домінуючою у відповідному типі діалогу [4, с. 77–78].

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні типи діалогів. Результати досліджень, проведених С. Ю. Ніколаєвою на автентичних навчальних текстах, показали, що найпо-